

szövegmozdulás irányát. A szövegfolyamatnak – mivelhogy tartalmi ismerve a sűrű témaváltás – egyetlen pontján sem látható be, merre tart.

Kitüntetett szerepe az intertextuális beszédmódnak van: az egymásmellettségéből, az idők egymásmellettségéből összefüggésrendszert, együtthangzást teremt. Mindabból, ami az embert a mindennapokba hívja, kényszeríti, hidat ver egy kifejthetőbb, egy kifejtésre érdemesebb, s ami még lényegesebb, egy kifejtésre szánt gondolati világ felé.

Egy-egy momentum, kiszakadva az életösszefüggésekből, melyben gyökerezik, átkerül a mindennapi életet érintő képzettársítás világából, a közvetlenül érzékelt valóságból az esszéisztikus gondolati impulzusokba. Rendkívül érdekes ez a szellemi átrétegződés, amely a *mindennapi ének* otthont nyújtó legprofánabb életből kiindulva a gondolatáramlatok felerősítésével a történelmi-szociológiai-politikai jelentést erősíti fel, a dolgok lényegét felmutató hangsúlyokkal. Közben nem szabadítja ki magát a személyesség mozgásköréből, de más szövegminőségben mutatja azt meg. Mondatait továbbra is a közvetlen személyesség súlya hitelesíti, még akkor is, ha az esszévonulat elsősorban a valamennyi kiterjedésben leplezetlenül feltáruuló társadalmi-történelmi érzékenység, közösségi vonatkozású szellemi tájékozódás formája. Nem a forma szerinti naplóban, hanem itt szólal meg a tényleges individualitás, a szónak talán még a konfesszionálisra utaló értelmében is, mindig a tágabb térségeki való alámerülés érdekében.

FARAGÓ Kornélia

A REGÉNY ELŐTT

Szathmári István: *Álmok és életek*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1992

Az irodalmi alkotások teljes érvényű átélése és megértése olvasói „beleegyezésünk” függvénye. A műalkotásokkal szembeni befogadói pozíciónk ez. Azt a nyitottságot és szándékot kell értenünk alatta, minek eredményeképp „belépünk” a mű világába, elfogadjuk törvényeit, szabályait, időbeli kategóriáit. A mű belső tartományaiba a címen keresztül érkezünk. Reánk gyakorolt hatása olvasásunk mikéntjét is befolyásolja. Ezért a jól megválasztott és megtervezett könyvcím nem írói fogás. Követelmény. Hangalakjával, szerkezetével, információkat előlegező tartalmával keresésre, kutatásra, azaz a mű mind teljesebb megismerésére – mindenekelőtt olvasásra – inspirál. Olvasói ismerkedésünk Szathmári István új könyvével épp emiatt kezdődik rosszul. Címét ugyanis, az előbbiekben tárgyalt szempontok alapján, rendkívül ügyetlennek, sikertelennek kell ítélnünk. Az álom és az élet tartományainak szembeállítása iskolás tétel, a modern prózairodalom jellegzetességeit tárgyaló tankönyvi fejezetek legtöbbit hangoztatott közhelye. S akkor most itt van ez a könyv, mely címében is ezzel jön elő! Szerencsére Szathmári István kötete több és értékesebb annál, mint amire a bevezető információ alapján következtethetünk.

Szathmári a kisprózai műfaj egyik legtehetségesebb művelője a vajdasági magyar irodalomban. Kis terjedelmű munkái nyelvi kifejezőerejük révén hatnak ránk lenyűgöző erővel. Az emberi lélek megismerhetetlenül rejtélyes, emlékek, álmok és hangulatok uralta világába vezetnek bennünket, miközben a tárgyi és hangulati elemek, az összefüggések újszerű-egyéni átélésével szembesítenek. Ez az írói attitűd érvényesül *Álmok és életek* című könyvében is, amely kisprózai szövegek egymásutánja, együttese. S épp ez az,

amiért e műben szinte teljesen elvész a regény és létrehozásának szándéka. A szövegegyeségek – mert nincs domináns szervezőelemük – nem rendeződnek regényszerű kompozícióvá, belső kohéziójuk sem alakul ki. Az az írói stílus, mely néhány oldalon elkápráztatja, a regény terjedelmében elkedvetleníti a befogadót, egyhangúvá, unalmassá válik, minek következtében az átlagolvasó sutba vágja a kötetet. Persze mindez nem azt jelenti, hogy ez a szövegtípus kizárja a regény műfaját. Számos remekmű bizonyítja a magyar irodalomban is ellenkezőjét. Ám e művekben bravúros megoldások, intellektuális-bölcséleti többlettartalom s nagyszerű írói arányérzék oldja a lírai monológ egyhangúságát. Az *Álmok és életek* is akkor válik izgalmassá és élvezetessé, amikor az érzelmek, megérzések és hangulatok rögzítésén túl a történetmondás, az epikai ábrázolásmód szándéka formálja a szöveget, amikor a személyes és magánérdekű élmények mellett közösré, általánosra, általunk is megéltre és felismerhetőre bukkanunk, az álmok és életek tényleges konfrontálódására kerül sor. Mintha ez lenne az író igazi hangja, s a másik, a „lírai kábulat” – miként a könyv egyik recenzense fogalmaz – a felvett póz. Igazán jól azok a szöveg- illetve történetrészek sikerültek, melyekbe misztikus, titokzatos, rejtélyes „bűnügyi” elem szövődik. Példaként Merinek, a négy fivérnek, a harmonikás lánynak vagy a város ismeretlen csőszének történetét hozhatjuk fel. Ezekben a részekben a konkrét történethez általános érvényű, választ váró kérdések, a személyiség kettősségének, az individuuum szabadságának, a bűn és a szerelem viszonylatának problematikája kötődik, miáltal nyomban érdekfeszítővé, izgalmassá válik a szöveg.

Az *Álmok és életek* az emlékezés és az emlékek, az utazás és az utak könyve. Egy szerelem alakulástörténete bontakozik ki benne, amely szerelem valóságos és fiktív utakkal fonódik össze. Ahogy a regény s a bizonytalanul megrajzolt meseszál, a szerelem története halad előre, úgy növekszik a bejárt utak száma és terjedelme. Kezdetben csak a másik fél otthonáig, a városba és környékére, az egykori élmények színhelyére vezetnek, miközben a lírai én „kiadja” önmagát, személyisége felé nyit utat. Majd nagyobb távolságokat tesz meg a szerelmi kettős, így Amerikába utazik, de ezúttal sem csak a távoli földrész, az ország, hanem a másik fél megismerése a fontos cél. Kár, hogy a szerelmi motívum történeté dolgozása bizonytalan s esetleges a regényben, hisz sokat javított volna kompozíciós hiányosságain.

Szathmári István *Álmok és életek* című könyve a Forum Könyvkiadó 1989. évi regény pályázatának díjazott alkotása. A kritika a mű nyelvi színvonalát dicséri, szerzőjében pedig ígéretes tehetséget lát. Az *Álmok és életek* regényírás előtti kísérlet, felkészülés a nagyobb kompozícióra.

BENCE Erika

DEAR BOHUMIL

Bohumil Hrabal: *Zsebcselek*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 1992

Sajátos műfajú alkotás a *Zsebcselek*. A szerzői meghatározás értelmében: interjúregény. Írója, elbeszélője és hőse maga Bohumil Hrabal. A hármas szerepet vállaló cseh író mellett Szigeti László szlovákiai magyar újságíró működött közre létrejöttében. A kérdező fél szerepét töltötte be a beszélgetésben. „Ez az interjúregény tehát elsősorban és mindenekelőtt Bohumil Hrabal könyve, jómagam csupán az a kérdező voltam, aki